

מראי מקומות- עבודה זרה ל"ו

ב"ד שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין אינו יכול לבטל, וזהו טעם דהיי"ח דבר אין שייך להתבטל אפי' ע"י ב"ד גדול. (ב) לא פשט איסורו ברוב ישראל, אבל מ"מ הוי גזירה שרוב הציבור יכול לעמוד בה, אז אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין. (ג) היכא דלא פשט איסורו משום הא גופא דאין רוב הציבור יכול לעמוד בה, בזה כ' הר"ן דאפי' ב"ד שהוא קטן ממנו יכול לבטל דברי ב"ד חבירו. אבל תוס' כ' דאף היכא דפשט איסורו בכל ישראל, בשאר דברים חוץ מיי"ח דבר יכול ב"ד של אחריהם לבטל דברי ב"ד של לפנייהם, אם עכ"פ ב"ד זה גדול בחכמה ובמנין. ורק ביי"ח דבר, בזה אמרי' דכיון דפשט איסורו בכל ישראל, וגם מהיי"ח דבר הוא, דעמדה להם בנפשותיהם, בזה אמרי' דאפי' ב"ד גדול אינו יכול לבטל שום תקנה מהיי"ח דבר.

(ד) אין גוזרין גזירה על הצבור א"כ רוב ציבור יכולין לעמוד בה- הק' הריטב"א, א"כ למה צריכין להא דלא פשט ברוב ישראל, הרי כיון שאין רוב ציבור יכולין לעמוד בה, א"כ אינה גזירה, ואפי' אם פשט ברוב ישראל נמי יכולין לבטלה [ונמדברי הר"ן הנ"ל משמע דזה לא שייך במציאות, דאם אין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, ודאי לא נתפשט איסורו בכל ישראל, ורק להיפוך שייך, שלא פשט, אע"ג דיכולין רוב ציבור לעמוד בה], שהרי קרא דהביא הגמ', במארה וכו' הגוי כולו, משמע דאם אין הציבור יכולין לעמוד בה, דהיינו דאין כאן הגוי כולו, א"כ אי"ז גזירה בכלל. ותי' דבאמת כוונת הפסוק לומר תרוייהו, דכיון דלא נתפשט, וגם אין הציבור יכולין לעמוד בה, זה נחשב דאין כאן הגוי כולו, משא"כ אם יש אפי' א' מהן, נחשב הגוי כולו, ושפיר הוי גזירה, ואין יכולין לבטלו.

(ה) פיתן, ושמנן, יינן ובנותיהן, כולן משמונה עשר דבר הן- הק' הרמב"ן, הא אי' בפרקי דר' אליעזר דאליהו גזר על יינן על דבר פעור, וא"כ למה היו צריכין תלמידי שמאי והלל לחזור ולגזור עליהן. ותי' דאליהו גזר על השתיי, ואתו הם וגזרו גם על ההנאה. ועוד תי', דאליהו גזר ולא נתפשט התקנה, ודניאל

(א) זליפתן של כלים טמאים אוסרתן- פי' תוס', דהיינו שאותה פליטה בא מכח השמן שהריקו מכלי האיסור. וכ' המהר"ם דמראיית תוס' שהביא, מבואר דהבליעות באים מכח העירוי, ולכן כ' דצריך לגרוס בתוס' "לכלי" האיסור, דהיינו דכיון דמערין השמן לתוך כלי האסור, ממילא נפלט האיסור מהכלי לתוך השמן. וכ' דמה שהוכרח תוס' לפרש כן, היינו משום דמ"ש שמן משאר דברים דאינם פולטים בלא חום, ועוד לשון "זליפתן" הי' ק' להם, דהול"ל לשון "פליטתן". וע' בשו"ת שבות יעקב (א', נ"ו), שהביא מש"כ הפסקי תוס' כאן, דמשמע דהבינו בתוס' דשאני שמן דדבר חריף הוא, ולכן מפליט ובולע אפי' בצונן וצונן, ולא משום כח העירוי. והוא כ' שם לתמוה על תוס', דמבואר בפסחים דגם שמן אינו בולע או מפליט בלי רתיחה, ולכן כ' לפרש הסוגיא דבאמת מיירי דהיו מבשלין השמן, וזהו הפולט והבולע, ודלא כתוס'.

(ב) אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין- ביאר הפיה"מ להרמב"ם (עדיות א', ה') דגדול בחכמה היינו "שיהי' ראש ישיבת זה הב"ד חכם מאותו שקדם". ולגבי מנין, כ' הרמב"ם (ממרים ב', ב') "והיאך יהיו גדולים במנין, הואיל וכל ב"ד וב"ד של שבעים וא' הוא, זה מניין חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו ב"ד הגדול ולא חלקו בו". אולם ע' בפ' הראב"ד להמשנה בעדיות שם, דכ' "הא דקתני בחכמה ובמנין, מנין שנים קאמר, והכי אי' בירושלמי", וכ"כ בהגהות הרמ"ן על הרמב"ם שם.

(ג) ישבו רבותינו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל, וסמכו רבותינו על רשב"ג, וכו'- כ' תוס' דמטעם דלא פשט גרידא לא התירו, אם לא הי' ג"כ הטעם דאין רוב ציבור יכול לעמוד בה. וע' בר"ן (יד: בדפי הרי"ף) שכ' שיש ג' הגדרות בדין זה דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו. (א) היכא דפשט איסורו ברוב ישראל, דאז אפי'

(וכמבואר בסוגיא דהתם, דהבועל ארמית בפרהסיא חייב כרת). ותי' דאפשר דהכרת הוא משום חילול השם, וזה שייך רק בפרהסיא. א"נ איכא כרת גם בצנעא, אלא דכיון דאין דיני בידי אדם בצנעא, כיון דאין קנאין פוגעין בו, לכן גזרו ב"ד של חשמונאי שיהי' מלקין אותו ד' מלקיות משום נשג"א, כדי להרחיק אדם מן העבירה.

(י) **אמרי, התם יחוד דבת ישראל, אבל יחוד דעובדת כוכבים לא-** ובביאור הא דדוד גזר רק על בת ישראל ולא על עובדת כוכבים ג"כ, ע' בר"ן בקידושין (לב: בדפי הרי"ף), שכ' בתוך דבריו דיחוד דעובדת כוכבים לא שכיח, ולכן לא גזר דוד עלי'.

חזר והורה עליה והוסיף בה פת ושמן, ואף ממנו לא קיבלו, עד שבאו תלמידי שמאי והלל וגזרו.

(ו) **אלא על פיתן ושמן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן-** הק' הרמב"ן, הרי לכאור' הגזירה דפיתן ושמן הוא גזירה לגזירה. ותי' ג' תירוצים, (א) כמו דאמרי' בעלמא, דאי לא עבדא הא לא קיימא הא, וכולה חדא גזירה הוא, (ב) בעצם גם כפת ושמן שייך לחוש משום חתנות, אלא דלא שכיח כ"כ [דהיינו, דחשש רחוק הוא לבוא לידי חתנות], ולכן לא גזרו על פת ושמן בפנ"ע, אלא גזרו עליהן משום לתא דיין. (ג) בדישראל לא גזרי' גזירה לגזירה, אבל בשל גוים גזרי' טובא, ושפיר עבדינן הרחקי יתירי.

(ז) **ועל יינן משום בנותיהן-** הק' הרמב"ן בשם הרשב"ם, למה צריכין לגזור סתם יינן משום בנותיהן, לגזור דשמא הוי יין נסך ממש, שהוא איסור דאורייתא. ותי' הרשב"ם דיין נסך הוי מלתא דלא שכיחא, ולכן לא גזרו בה רבנן. עוד הביא מהראב"ד דאי משום יין נסך, לא היו צריכין לגזור אלא על השתיי', ולא על הנאה, אע"כ משום בנותיהן גזרו, וכ' הרמב"ן דאי"ז נכון. והרמב"ן עצמו תי', או דאם אי' דהיו מנסכין אותו ממש, לא היו מוכרין אותו, וכמו דאמרי' בריש פרקין, ולכן אין מקום לגזור על זה, א"נ דאמרי' גזירה להיכא דידעי' ודאי דלא ניסך, דאז גזרו משום בנותיהן [וכמבואר דלא הי' קושייתו שנגזור אטו יין נסך ממש, דמהכ"ת שיגזור כן, אלא הי' הקו' משום החשש דבאמת הוי זה יין נסך].

(ח) **זנות נמי, בבית דינו של שם גזרו... אלא דאורייתא עובר כוכבים הבא על בת ישראל, וכו'-** ואף בבית דינו של שם גזרו, ואי"ז דאורייתא ממש, מ"מ כ' התוס' רי"ד דהגמ' קרי לה דאורייתא, משום שהוא כתוב בתורה.

(ט) **בצנעא נמי, ב"ד של חשמונאי גזרו- כ' החי' הר"ן בסנהדרין (פב.),** לכאור' פשוט דמדאורייתא אין חיוב כרת, דאם הי' כרת מדאורייתא, א"כ למה הי' צריכין ב"ד של חשמונאי לאוסרה, אע"כ דבצנעא לא הי' כרת. אלא דא"כ ק', דמה שייך לומר דיש כרת רק אם עובר בפרהסיא ולא בצנעא